

Muzejní stopa Karla Pavlišťíka

Alena Prudká

S PhDr. Karlem Pavlišťkem, CSc., etnografem, folkloristou a muzejníkem, jsme se rozloučili 7. prosince 2018. S jeho osobou je ale zlínské muzeum neodmyslitelně spojeno už od počátku 60. let minulého století. Nastoupil do něj, tehdy Oblastního muzea jihovýchodní Moravy, v roce 1962 poté, co absolvoval studium etnografie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (1956–1960). Studoval externě, zároveň působil jako tanečník, sólista a choreograf Armádního uměleckého souboru Víta Nejedlého (1954–1962). Jeho univerzitními učiteli byly přední osobnosti naší etnografie a folkloristiky jako Otakar Pertold, Karel Dvořák, Karel Chotek, Drahomíra Stránská, Otakar Nahodil a další.

Po svém nástupu do muzea nejdříve se hned začal zabývat stávajícím sbírkovým fondem. Provedl revizi etnografických sbírek v muzejních depozitářích a s tím i revizi jejich tehdejší evidence. Uzavřel původní evidenční knihy a začal sbírky zapisovat do platné dvoustupňové evidence – chronologické (do knihy přírůstků) a systematické (na trojdielné evidenční karty), s jejichž používáním se v našich muzeích tehdy spíše začínalo, a začal budovat katalogy zpracovaných sbírek podle současných muzeologických zásad. Velkou péči věnoval i odpovídajícímu uložení etnografického fondu v depozitářích. Sjednotil části sbírky deponované na více místech a pustil se do jejich základního uspořádání. Rozdělil a začal ukládat fond podle charakteru materiálu, zajistil základní vybavení depozitářů uzavíratelnými skříněmi a chráněnými regály s krabicemi. Zároveň připravil pravidla péče o sbírky. Vypracoval depozitární režim zohledňující specifické potřeby jednotlivých druhů sbírek, zvláště těch choulostivějších (především textilu, kožených a kožešinových sbírkových předmětů), a zahrnující rovněž harmonogram úklidu a větrání depozitářních prostor.

Sbírky a péče o ně byly jen jednou částí muzejní práce. Tou další byl terénní výzkum a dokumentace tradiční kultury a jejích proměn v regionu působnosti muzea, tj. na Podřevnicku a v přilehlých etnografických oblastech, na jižním Valašsku, luhačovickém Zálesí a východní Hané, což mimo jiné umožňovalo Karlu Pavlišťkovi zabývat se problémy přechodových etnografických oblastí.

Po svém nástupu do muzea byl Karel Pavlišťka postaven před úkol vytvořit novou komplexní národopisnou expozici ve vizovickém zámku, která by prezentovala doplňková zaměstnání obyvatel Podřevnicka, především zpracování dřeva. Pro ni však nejdříve musel provést rozsáhlý terénní výzkum, dokumentaci výrobních postupů u starých výrobců, využil i materiálu archivních. S terénní prací byl spojen i intenzivní sběr sbírkového materiálu, předmětů získávaných nejen pro přímé využití v nové expozici. Cílevědomě spolupracoval i se školami v celém regionu a školní mládež se do terénního výzkumu účinně zapojovala, o čemž svědčí údaje zachované ve sbírkové evidenci. Žáci a studenti se podíleli na vyhledávání a shromažďování předmětů z produkce domácích výrobců dřevěného nářadí i na vyplňování tematických dotazníků zaměřených zejména na zjišťování dat o výskytu všech odvětví domácí výroby. Výsledkem tohoto úsilí byla monotematická expozice nazvaná *Domácká výroba dřevěného nářadí a náčiní na Podřevnicku* otevřená na vizovickém zámku v roce 1964. Sbírkový materiál se po uzavření expozice v roce 1996 stal základem expozice nové, podstatně širěji pojaté, jak napovídá i její název *Dřevo, proutí, sláma v tradiční rukodělné výrobě* otevřená v roce 2004 v objektu hájenky u hradu Malenovice. Tuto novou expozici Karla Pavlišťka ocenila Česká národopisná společnost titulem *Nejvýznamnější počin v oboru etnografie za rok 2004*.

Po instalaci ve vizovickém zámku následovaly autorsky připravené další expozice. V roce 1966 autorsky připravil Karel Pavlišťka *pamětní síň Františka Bartoše* v jeho rodné Mladcově. Později byla expozice přenesena do prostor zlínského zámku. Osobnosti Františka Bartoše se

Karel Pavlišťík věnoval po celou dobu svého působení v muzeu. U příležitosti 60. výročí Bartošova úmrtí inicioval uspořádání bartošovské konference v roce 1966 a rok 2006, sté výročí úmrtí, se díky Pavlišťíkově iniciativě stal *Rokem Františka Bartoše* a ve spolupráci s Krajskou knihovnou se uskutečnila další konference s bartošovským obsahem a proběhla řada akcí ve Zlíně i jinde v republice.

Rok 1966 byl i rokem otevření etnografické expozice s názvem *Lidové umění na Luhačovicickém Zálesí*, kterou Karel Pavlišťík připravil v luhačovicické vile Lipová a která ukazovala přínos prof. Antonína Václavíka a jeho bratra Františka k poznání a záchraně lidové kultury tohoto etnografického regionu. Sbírkový fond Muzejní společnosti v Luhačovicích, který nová expozice prezentovala, byl při té příležitosti přenesen z prostor luhačovicického zámku do nově budovaných depozitářů v malenovickém hradě a konzervátorsky ošetřen.

Pro svou politickou a společenskou angažovanost v roce 1968 byl na počátku roku 1971 během normalizačních opatření donucen z muzea odejít. Byla mu i znemožněna obhajoba již hotové disertační práce. Pracoval v dělnických profesích, pod pod řadu svých prací v oboru se nesměl podepsat. Oficiálně se ke své profesi etnografa mohl vrátit až po „sametové revoluci“. Vynucená dvacetiletá „přestávka“ v letech 1970 až 1990 přerušila muzejní práci Karla Pavlišťíka, ale hned po návratu do zlínského muzea se v roce 1990 zasadil o zřízení *Studijně-dokumentačního střediska Františka Bartoše*, které úspěšně pečuje o památku mladcovského rodáka a o prezentaci jeho díla. Nové vydání Bartošova etnografického díla a jeho sbírky Kytice, u něhož stál opět on, bylo oceněno cenou České národopisné společnosti.

A záhy po návratu do muzea, v roce 1991, inicioval Karel Pavlišťík uspořádání konference *Česko-slovenské vztahy v bádání o lidové kultuře* v Luhačovicích a výrazně se podílel na její realizaci.

Dalším významným Pavlišťíkovým počinem po jeho návratu do zlínského muzea bylo ustavení nového muzejního oddělení – *Archivu H+Z*. Archiv začal shromažďovat, zpracovávat a zpřístupňovat rozsáhlý osobní fond cestovatelů inženýrů Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda, s nimiž Karla Pavlišťíka pojilo dlouholeté osobní přátelství. K velké popularizaci díla obou cestovatelů nemálo přispěla expozice *S inženýry Hanzelkou a Zikmundem pěti světadílů* otevřená v roce 1996 a její autor spolupracoval i na přípravě nové expozice *Princip Bafa. Dnes fantazie, zítra skutečnost*, jejíž součástí jsou i cestovatelské fondy a která získala cenu Gloria musealis v roce 2013. Zřízení tohoto specializovaného pracoviště, jehož fond se rozrostl o další cestovatelské kolekce (např. E. Ingríše, S. Škuliny, J. Havlasy), podstatně rozšířilo odborné zaměření zlínského muzea, které se stalo centrem dokumentace moderního cestovatelství.

Už v 60. letech ve své muzejní praxi kladl Karel Pavlišťík důraz na význam lektorské práce se školní mládeží, která se neměla omezovat jen na organizování školních návštěv v expozicích. Inicioval ustavení historického kroužku studentů a žáků s celoroční náplní, která vždy vyvrcholila prázdninovým táborem s naučným historicko-vlastivědným i atraktivním tábornickým programem. V roce 1965 úsilí o intenzivní spolupráci muzea se školami vyústilo do uspořádání první celostátní konference muzejníků a pedagogů k tomuto problému. Doktor Pavlišťík tak stál u zrodu tradice, na niž navázaly pravidelné konference *Muzeum a škola* pořádané zlínským muzeem i v současnosti. I díky němu pracoviště muzejní pedagogiky s kvalitním odborným programem patří do pevné struktury muzea.

Vedle organizační práce a rozšiřování a zpracovávání sbírkového fondu muzea věnoval Karel Pavlišťík velkou pozornost terénnímu výzkumu a dokumentaci zvykoslovných aktivit na

PhDr. Karel Pavlišťík, CSc. Fotoarchív MJVM, foto V. Kříž. |

Podřevnicku, proměněm tradičního zvykosloví. S tím souvisí i systematické budování muzejního fotoarchivu, do nějž z jeho rozsáhlé terénní dokumentace, především tradičních výrob a zvykosloví, každoročně přibývaly stovky a stovky fotografií.

K neodmyslitelné části muzejní práce patří výstavy. Výčet těch, které inicioval a realizoval Karel Pavlišťík za celou dobu svého muzejního působení, by byl opět dlouhý. Jejich tematické zaměření bylo široké – od výstav uměleckých se vztahem k lidovému projevu, přes téma dokumentace lidového stavitelství nebo zvykosloví až po výstavy s náměty cestovatelskými, které ve svých putovních verzích představily fondy zlínského muzea doma i v zahraničí. Vždy to byly výstavy připravené s velkou invencí a odbornou erudicí.

Nelze pominout Pavlišťíkovu publikační činnost. Její obsáhlý a podrobný přehled byl podán v Actech musealiích v letech 2001, 2011 a 2016. Kromě dílčích tematických prací se podílel na rozsáhlé monografii Zlínsko a své dlouholeté¹ výzkumy tradiční výroby zúročil kromě stálé expozice také ve svém stěžejním díle *Dřevo, proutí, sláma v tradiční rukodělné výrobě na Podřevnicku*. V roce 2011 při výročí jeho osmdesátin vyšla již ve třetím rozšířeném vydání.

Při plné vytíženosti s muzejní prací byl Karel Pavlišťík zároveň výraznou osobností české folkloristiky. Vedle úspěšného vedení folklorních souborů pracoval na Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici, byl autorem řady výrazných programů. Spolupracoval i s dalšími festivaly, byl členem programových rad odborných časopisů, členem poradních sborů. Stranou jeho zájmu nezůstávalo ani společenské dění. Tyto aspekty jeho celoživotní práce byly a budou hodnoceny na jiných místech. Všechna jeho práce byla odměněna řadou ocenění jak v oboru etnografie a folkloristiky, tak ve sféře veřejného života. Velmi si vážil uděleného čestného občanství v obcích Držková a Kašava, což svědčilo o jeho těsném spojení s kořeny oboru.

„Stopy“ zanechané Karlem Pavlišťíkem ve zlínském muzeu jsou úctyhodné a lze jen lito-
vat dvaceti let jeho nedobrovolné absence v něm. S výsledky jeho práce, s materiálem
jím shromážděným a příkladně zpracovaným se každodenně setkáváme. Vybudoval et-
nografické pracoviště muzea s širokým nadregionálním záběrem, s jedinečnými specifiky,
významné odborně a sehrávající i důležitou kulturní a společenskou funkci. Položil dobrý
základ, z něž těžili a budou těžit další muzejní etnografové, a nejen oni.

Poznámky:

¹ *Přehled prací K. Pavlišťíka byl postupně publikován v Actech musealiích:*

Acta musealia X, 2001/2, s. 32–47.

Acta musealia XI–XII, 2011/1–2 – 2012/1–2, s. 95–103.

Acta musealia XVI, 2016, s. 194–207.